ловним управлінням у Львові по організації його відділу у Рівному, плани лекцій по історії Волині, підготовленні Товариством друзів науки, матеріали про видання Рочників Волинських.

Про громадську діяльність свідчать: проект закону про службове становище вчителів шкіл, які були.на утриманні спілки територіальних самоуправлінь, який був поданий до Сейму послом Якубом Гофманом; звіт про діяльність Гуманітарної комісії.

Серед матеріалів, які висвітлюють вчительську діяльність Я. Гофмана - програма конференції по підвищенню кваліфікації працівників позашкільної освіти, нотатки вчителів шкіл про методику викладання в початковій школі.

* * *

В 1996 році наукові кола Волині відзначили сторіччя з дня народження Якуба Гофмана - польського вчителя, науковця та громадського діяча, який зробив значний внесок у розвиток культури краю.

ДЖЕРЕЛА

1. Матеріали з архіву Я.Смогоржевської. (Англія)
2. Зіневич Є. Якуб Гоффман (1896-1964) // « Волання з Волині «.-1995.-№3.С.23.
3. Зіневич Є. Сторіччя Якуба Гофмана // «Сім днів».-1996. 16. 03. С.5.
4. Кулик Л. Якуб Гофман і дослідження культури Волині. В кн. «Слово молодим дослідникам». Збірник матеріалів і тез міжвузівської науково-теоретичної конференції.-1998. 28-29. XI. С.76.
5. Бусленко В.В. Якоб Гофман - посол до сейму. В кн. «Роде наш красний. Волинь у долях краян і людських документах». Луцьк, «Вежа», - 1996. Т. І. С.272.
6. Дмитрук В. Якуб Гофман - дослідник Волині міжвоєнного часу. В кн. «Волинський музей: історія і сучасність». Тези і матеріали І науково-практичної конференції, присвяченої 65-річчю Волинського краєзнавчого музею. Луцьк, 1999.
7. ДАРО, ф. 160.

ВІДРОДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ ВОЛИНІ У ПЕРЕДВОЄННИЙ ПЕРІОД

Джура О.Ф.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри гри на музичних інструментах

Рівненський державний гуманітарний університет

Перші роки незалежності повернули Україну обличчям до її трагічного минулого, відновили в пам(яті народу давні й недавні драми, конфлікти, катаклізми, усі перипетії соціального розвитку. Що ж до розвитку культурного, то наше уявлення про нього, як і раніше, наполовину складається з «білих плям», тим більше, що дивна властивість людської пам(яті примушує нас пригадувати скоріше погане, ніж добре, чорне, ніж біле. Тому ми повинні пильніше вдивлятися в те, що було колись, дбайливо відшукуючи зерна добра, момент істини та проблиски краси.

Одним з «відносно світлих» періодів у культурному житті Волині (одного з найвідсталіших регіонів України) були 20 - 30-і роки, коли, опинившись у центрі соціальної та національно-визвольної боротьби, вона неначе прокинулась після довгого історичного сну, що тривав близько двох століть. Це було справжнє відображення національної самосвідомості і культурної пам’яті.

Аграрна провінція, відстала економічно і знекровлена духовно, Волинь початку XX-го століття не завжди була такою. Були й кращі часи, коли в XVII столітті вона стала інтелектуальним центром Західної України, осередком антикатолицького руху, культурно-освітнім форпостом православ(я, коли гриміла слава Луцького братства, Острозької академії на чолі з Костянтином Острозьким, коли Волинь вважалася чи не найпершим центром друкарства (друкарні існували в 6 великих містах регіону). [3]

Новий злет духовності на Волині на початку XX століття, в передвоєнні роки повчаний з родиною Косачів, чия садиба в с. Колодяжному перетворилася на своєрідну Мекку для українських митців, а дочка волинської землі Леся Українка відігравала в українсь-

кому суспільному житті майже ту ж роль, що Лев Толстой в російському. То був останній відгомін срібного віку, який швидко поринув в мілітаристському кошмарі першої світової війни, коли Волинь перетворилася на суцільний військовий полігон.

У березні 1921 року почався новий («польський») відлік часу для Волині - тепер уже почався новий («польський») відлік часу для Волині - тепер уже Волинського воєводства у складі буржуазної Польщі. Внаслідок польської шовіністичної політики, спрямованої на денаціоналізацію регіону, Волині була приречена на «нульовий варіант» розвитку національної культури. Вона мусила, як фенікс, встати з попелу і відновитися. [4]

Період відносної лояльності польського уряду в українському питанні в перші роки колонізації позначився небувалим сплеском суспільної активності місцевої інтелігенції, яка усвідомила свою історичну місію і розгорнула вражаючу за обсягом і глибиною практичну діяльність. Підкріплена могутніми постатями волинських «корифеїв» -1. Власовського, А.Річинського, М.Тележинського - зіп'ялась на ноги «Просвіта». З іменем П. і М Певних, О.Тимошенка, Ст. Скрипника пов'язане виникнення ВУО (Волинське українське об'єднання), українського клубу «Рідна хата», «Союзу українок громадської праці», товариств ім. П. Могили та Лесі Українки, видавничих товариств «Лучеськ» та ім. Князя К.Острозького, краєзнавчого товариства, Волинського українського театрального товариства, періодичних видань та ін. Просвітянський рух охопив усі сфери громадського життя і поряд з об'єднаннями загальноосвітнього характеру з(являються численні мистецькі колективи - музичні, театральні, художні, хореографічні тощо. їх плідна діяльність сприяла відновленню мистецьких традицій, заклала підвалини для подальшого культурного розвитку регіону на національній основі.

Таким чином, відверта колонізаторська спрямованість політики польського уряду мала зворотній ефект. І це є непересічним доказом життєздатності та інтелектуальної міцності нації. Процес відродження торкався усіх ланок культури, а особливо яскраво відбився на музичному житті Волині. До речі, в історії України це далеко не поодинокий випадок. Періоди музичного піднесення майже хронологічно збігаються з періодами загострення національно-визвольної боротьби: так було у XVII столітті, коли під час війни з Польщею розквітло мистецтво народної «думної» імпровізації, у XVIII, коли під час єкатерининського імперського закабаления України Європа була вражена творчістю геніальної «трійці» - Бортнянського, Березовського і Веделя. Так було і в XIX столітті, в часи найглухішої національно-політичної реакції, коли вдавалось саме існування української нації було поставлене під сумнів, вона спромоглася створити власну оригінальну класичну школу на чолі з М. Лисенком. [1]

Серед численних громадських організацій саме «Просвіта» була першоджерелом культурного відновлення. З кінця першого десятиріччя «Просвіти» поступово з'являлися в усіх повітових центрах - Луцьку, Володимирі, Ковелі, Рівному, Кременці, Острозі, Дубні, Горохові. Побудовані за секційно-побутовим принципом, усі вони мали музично-драматичні секції. Кожна повітова «Просвіта» відкривала свої філії у невеликих містах і селах; кількість філій невпинно зростала і сягнула значних покажчиків (Дубно - 112, Рівне - 107, Ковель - 102, Луцьк - 101 на 1928 рік), що дозволяє говорити про дійсно масовий народний характер просвітянського руху на Волині.

При філіях виникали театрально-музичні, співацькі гуртки, результатом діяльності яких була організація численних «літературно-музичних продукцій, плекання музики та співу». [2] Великих творчих успіхів, наприклад, досяг хор Луцької Просвіти в Лаврові під керівництвом К. Тимощука, репертуар якого складали народні пісні й хорові твори професійних композиторів. Найбільшим авторитетом серед хорових колективів Волині користувався хор Володимирської Просвіти, яким керував композитор М. Тележинський. Він був заснований у 1922 році і дуже швидко перетворився на високопрофесійний колектив. В його репертуарі були твори Веделя, Бортнянського, Лисенка, Стеценка, Кошиця, Леонтовича, місцевих композиторів. Діяльність хору не обмежувалась тільки академічними концертами - він брав участь у відправах Володимирського кафедрального собору і першим на Волині виконав літургію українською мовою.

Взагалі просвітянські хори в переважній більшості виникали на основі місцевих церковних хорів і великою мірою сприяли українізації церкви. Волинські «Просвіти» започаткували в регіоні надзвичайно яскраву і живучу традицію «академій» (святкових концертів) з нагоди вшанування пам'яті національних героїв, художніх геніїв, відзначення видатних історичних подій. Поштовхом до виникнення такої традиції були щорічні святкування Шевченківських днів. Пізніше до них додалися Франківські академії, «Свята Просвіти», вечори пам'яті Лесі Українки, І. Котляревського. До участі в академіях залучалися кращі хорові та інструментальні колективи, солісти, драматичні актори і, таким чином, академії перетворилися на своєрідні Всеволинські фестивалі мистецтв.

Оскільки просвітянський хоровий рух набув масовості, виникла необхідність створення певної методичної бази. Тому в кінці 20-х років при повітових осередках організуються диригентсько-режисерські курси - в 1927 році в Ковелі, в 1928 - в Луцьку (останні були щорічними). Так була започаткована система професійної музичної освіти.

Коли на початку 30-х років з різних причин «Просвіти» поступово припинили своє існування, на зміну їм прийшло ВУО - Волинське українське об'єднання, яке, за словами його генерального секретаря М. Тележинського, повинно було стати «на чолі всього українського життя Волині». [5] Через ВУО музичне і взагалі культурне життя регіону дістало новий творчий імпульс. ЗЦвилися нові цікаві мистецькі явища - перш за все так звані «Просвітянські хати», свого роду художні клуби, майже при кожній з них діяв народний хор. Народні в своїй суті, саме вони започаткували нову традицію проведення «Свят весни», «Свят обжинок» тощо, які мали не тільки фольклорно-етнографічне забарвлення, а й сприяли відродженню історичного «способу життя», пробудженню культурної пам'яті народу.

Хорове мистецтво Волині вийшло на новий якісний рівень після прийняття «Статуту українських народних хорів ВУО», який передбачав докладну регламентацію матеріального існування хорових колективів, що відразу ж вплинуло на якість виконання. Навіть випадково взяті з безлічі архівних свідоцтв того часу окремі факти вражають. Так, народний хор ім. Лисенка з села Хорохорина (диригент А. Воютюк) за два місяці існування підготував програму з 20 творів, а хор ім. Стеценка (диригент В. Поліщук) з села Воютина *у* своєму репертуарі мав оперу «Запорожець за Дунаєм». Хоровий колектив ім. Стеценка з села Годовичів (диригент Г. Мартинюк) звернувся до оперети М. Лисенка «Чорноморці».

Про діловий розмах діяльності хорових колективів ВУО свідчить і той факт, що починаючи з 1935 року на Волині регулярно проводились підготовчі диригентські курси типу «Теорія і практика організації сільських хорів», які були розраховані на 210 учбових годин. Регулярними стали і курси народних хорів, і, нарешті, зовсім вражає факт проведення у 1936 році у Володимирі з(їзду диригентів.

Порівняно з хорами, інструментальні колективи відігравали більш скромну роль в музичному житті Волині того часу. Найчаст ше це були різноманітні струнні ансамблі, які виникали при театральних гуртках, хорах як допоміжна виконавська «одиниця». Та згодом вони набували й самостійного значення і урізноманітнювали культурно-мистецькі програми. Серед таких аматорських і професійних колективів зустрічались досить оригінальні, як наприклад «Волинський оркестр мандоліністів» або «Здолбунівський ансамбль балалайок» під керівництвом К. Дякова-Ставицького.

Музичне життя Волині було представлене й виступами солістів - співаків та інструменталістів, поміж яких траплялося немало талановитих музикантів. Це, зокрема, і бандуристи Д. Щербина, Г. Білогуб та ін. Звучала в концертах і фортепіанна музика в інтерпретації випускника консерваторії Р Савицького.

При рівненській «Просвіті» був створений «Гурток українських танців і співу» на чолі з відомим балетмейстером В. Авраменком, який вів дуже активну гастрольну діяльність протягом 1922-1923 років. Не обмежуючись суто концертним існуванням гуртка, В.Авраменко створив також школу українського танку в Луцьку, де навчалися такі обдаровані особистості як О.Бахова з Луцька, В. Савчук з Дермані. Ще

один учень В.Авраменка І.Козак створив дитячий хореографічний колектив з дітей віком від 2,5 до 5 років, який став постійним учасником усіх концертів у Луцьку.

Про досить високий рівень хореографічної культури свідчить також і розповсюджена в регіоні практика інсценізації народних пісень. Вони були настільки популярними, що виникла необхідність створення відповідних підготовчих курсів. Інсценізації як художнє явище цікаві тим, що розкривають характерну вокально-театральну природу української народної художньої психології. Все це свідчить про оригінальність та національний характер музичного життя Волині.

Проте картина культурного побуту 20-30-х років не буде повного без огляду галереї персоналій Волинського «Ренесансу», яку по праву відкриває М.Тележинський - самобутній композитор, хоровий диригент, невтомний громадський діяч, ентузіаст хорової - і ширше - загальної музичної освіти, палкий публіцист і музичний критик. Його трудами Волинь з провінційної окраїни перетворилася на культурний центр. Особливу увагу композитор приділив запису народних пісень. Як результат його фольклористичної діяльності, в 30-х роках вийшла збірка «Волинських народних пісень на мішані хори. Багато сил доклав до культурного будівництва Волинського «храму мистецтв» М.Певний - актор, театральний режисер, засновник Волинського українського театру, який з перших днів свого існування став школою національного виховання. Завдяки М. Певному музично-театральне життя регіону набуло відповідного художнього змісту та професійної зрілості.

Волинь дала Україні і Ст. Скрипника - нині покійного патріарха Української автокефальної церкви Мстислава, і талановитого композитора, автора чудових духовних творів А. Річинського. Серед помітних діячів волинської культури слід відзначити також П.Певного (брата М.Певного) - журналіста, засновника газети «Українська нива», І.Власовського - відомого церковного діяча, М. Левицького - письменника, музиканта-аматора, С.Тимошенка - відомого архітектора.

На жаль, у невеличкій статті неможливо вмістити докладний огляд унікального явища, яке ми називаємо «волинським відродженням» 20 -ЗО років, але й побіжний перелік окремих фактів досить красномовний. За кожним прізвищем, кожною назвою чи то художнього колективу, чи то громадського товариства, чи то видання стоїть неосяжна інтелектуальна спадщина, до якої ми тільки наближаємось.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бажан МЛ. Історія українського мистецтва. - К., 1967. - Т.2. - С. 17
2. ДАВО, ф. 390, оп. 1, спр. 1, арк. 3, «Статут Володимирської повітової Просвіти».
3. Історія Волині: З найдавніших часів до наших днів. - Львів, 1988.
4. Кучерепа М.М. та ін. Волинь у міжвоєнний період (1921 -1939 рр.). Методичний матеріал на допомогу викладачам, вчителям, студентам навчальних закладів. • Луцьк: Ред. -видавнича група «Реабілітовані історією». - 1994. - С. 13
5. Українська нива. - 1931. - 28 жовт.

The article is devoted to one of the light periods in cultural life of Volyn particulary «the Volyn revival» during the 20-30 ies. Behind each surname, each name whether art collective or a society, behind each edition there is an immense intellectual inheritance to which we are just approaching.

ВОСКОВА СВІЧКА В ОБРЯДОВОМУ ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ ВОЛИНІ І ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Дмитренко А.А.,
старший викладач кафедри археології
та джерелознавства, кандидат історичних
наук за спеціальністю «Етнологія»

Волинський державний університет імені Лесі Українки

В святково-обрядовому житті українців використовувалося багато атрибутів які несли те чи інше символічне навантаження. Важливу роль серед них відігравала воскова